

געדענקסט יענע דרייַ מוזיקערס – צוויי פיאַניסטקעס און איין זינגערין? Minns du de här tre musikerna – två pianister och en sångerska?

Min far tyckte om klassisk musik. Som barn minns jag att han talade om storheter som Isaac Stern eller Yehudi Menuhin och att han en gång lyssnat till Annie Fischer, vilket varit en stor upplevelse för honom. De första namnen känner jag väl till men det sista, Annie Fischer, vem var hon?

Sannolikt hade min far hört henne spela någon gång på 40-talet.

Annie Fischer föddes i en judisk familj 1914 i Budapest. Hon flydde till Sverige med sin make 1940 när Ungern allierade sig med Tyskland och återvände 1946 till sin födelsestad, där hon levde till sin död 1995.

På foton och filmer har Annie Fischer oftast ett otillgängligt och lite strängt utseende med sina smala läppar, som aldrig tycks le. Här ett charmrande undantag.

Det finns en underbar filmsekvens när den då 78-åriga Fischer repeterar Mozarts 22:a pianokonsert med orkester. När solot upphör tar hon den brinnande cigaretten, som ligger på ett askfat på pianot, drar ett par bloss, lägger tillbaka den och fortsätter sitt solo.

Samma oberördhet och totala fackmanskap mötte jag på en konsert med romska *Taraf de Haïdouks*; några åthävor behövs inte, musiken och dess utövare är helt integrerade med varandra. När solisterna gjort sitt kunde de gå av scenen eller tända en cigarett, till och med småprata med varandra för att i exakt rätt ögonblick återuppta sitt spel.

Annie Fischer ville helst spela inför publik och hennes främsta inspelningar är just konsertupptagningar. Ett undantag är hennes 15 år långa projekt att spela in Beethovens samtliga pianosonater att ges ut först efter hennes död.

I mitt tycke var Annie Fischer en stor konstnär på sitt instrument och en de största. Hon inledde sin karriär som underbarn precis som flera andra i branschen. Hennes Mozarttolkningar är högst njutbara, men hon hade ändå en värdig 20 år äldre konkurrent, född längre österut i *Lilla Paris*, även hon a *yidish vunderkind*...

“Under min livstid har jag mött tre genier: professor Einstein, Sir Winston Churchill och Clara Haskil. Jag är inte någon utbildad musiker men kan bara säga att hennes anslag var utsökt, hennes uttryck underbart och hennes teknik extraordinär”.

Så uttryckte sig Charlie Chaplin om sin väninna, pianolegenden Clara Haskil. Och han var ju som bekant själv inte oäven vad gäller musik. Han komponerade filmmusik och spelade även fiol och cello – med vänster hand.

Clara Haskil föddes i Bukarest 1895. Pappan kom från Bessarabien och mamman hade *yikhes*, fina anor, från en

ansedd sefardisk familj. Clara visade tidigt sin talang och skickades som mycket ung till Wien för att studera musik. Hon fortsatte sedan till Paris för undervisning av dåtidens främsta pianopedagoger.

Redan som ung flicka drabbades hon av en svår skolios och tvingades ligga i gipsvagg i fyra år. Hon levde i Paris då staden ockuperades av tyskarna 1940 men lyckades fly till Marseille, där hon genomgick en operation av en tumör på synnerven. 1942 kunde hon smugglas in i Schweiz, där hon sedan kom att leva i staden Vevey.

Hennes hälsoproblem följde henne genom hela livet och publiken undrade nog ibland hur det skulle gå för den sköra solisten men det räckte med det första anslaget på tangenterna för att man skulle glömma sin oro.

Clara Haskil var en skygg kvinna som inte gjorde något starkt avtryck som person. Hon började uppträda redan på 1920-talet men sjukdom och det andra världskriget gjorde att hon gjorde en sen karriär i livet. Clara Haskil led dessutom av svår rampfeber, som förvärrades med tiden. Ändå hålles Clara Haskil ännu idag för en av de absolut främsta pianisterna och jag håller gärna med. Hon har något i sitt spel, som är svårt att beskriva, men det rör mig mer än Annie Fischers.

Hennes liv blev kort. En månad innan hon skulle fyllt 66 år kom hon till Bryssel för framträdanden med violinisten Arthur Grumiaux. De hade genomfört bejublade konserter i Paris och nu var det Bryssels tur. På tågstationen föll hon så olyckligt utför en trappa att hon senare avled på sjukhus.

Rosita Serrano, *Den chilenska näktergalen*, 1914-1997, kom 1937 med sin mor, en turnerande operasångerska, till Berlin och gjorde stor succé med skivor och filmer. Sången *Roter Mohn* t.ex. blev en *Riesenschlager* i Nazityskland, där hon var en firad artist. Detta fick dock ett abrupt slut då hon uppträdde i Sverige 1943 och deltog i en välgörenhetsgala för danska judar. Hon bannlystes omedelbart i Tyskland med totalförbud av film och musik och anklagades till och med för att vara spion i Sverige. Här var hon 1944 och 1945, turnerade mycket och uppskattades precis som i Tyskland för sin exotiska framtoning och speciella röst med drillar, visslingar och andra ljudeffekter. Kanske några minns hennes slagnummer *La Paloma*? Efter en misslyckad efterkrigsturné i Tyskland återvände hon till Chile.

Text Staffan Böös, bilder från internet